Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par sabiedrības līdzdalībā iesaistījušos personu aizsardzību pret acīmredzami nepamatotu vai ļaunprātīgu tiesvedību ("stratēģisku tiesvedību pret sabiedrības līdzdalību")"

(COM(2022) 177 final – 2022/0117 COD)

(2023/C 75/20)

Ziņotājs: **Tomasz Andrzej WRÓBLEWSKI**

Līdzziņotājs: **Christian MOOS**

Juridiskais pamats	Līguma par Eiropas Savienības darbību 304. pants.
Atbildīgā specializētā nodaļa	Nodarbinātības, sociālo lietu un pilsoniskuma specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	29.9.2022.
Pieņemts plenārsesijā	26.10.2022.
Plenārsesija Nr.	573
Balsojuma rezultāts	
(par/pret/atturas)	143/2/6

1. **Secinājumi un ieteikumi**

1.1. EESK atzinīgi vērtē Komisijas iniciatīvu; tā palīdz apkarot apklusināšanas procedūras, kuru skaits Eiropā pieaug kopš 2015. gada ([1]). Veidojot informētu sabiedrību un pārredzamu sabiedrisko dzīvi, ir svarīgi apkarot tādu stratēģisku tiesvedību pret sabiedrības līdzdalību, kas ir pilnīgi vai daļēji nepamatota un kuras galvenais mērķis ir novērst un ierobežot sabiedrības līdzdalību vai sodīt par to. Tā kā par stratēģisku tiesvedību, kas vērsta pret sabiedrības līdzdalību ir ziņojušas arī personas ārpus ES, šādas tiesvedības apkarošanas pasākumi ir ieguldījums Eiropas demokrātijas aizsardzībā pret ārēju apdraudējumu.

1.2. Gadījumos, kad tiek veikta stratēģiska tiesvedība pret sabiedrības līdzdalību, bieži vien pastāv spēku samēra trūkums – prasītājiem ir lielāki finansiālie vai institucionālie resursi un tāpēc viņiem ir samērā viegli uzsākt tiesvedību. Šajā kontekstā ir svarīgi panākt, lai atbildētājiem būtu līdzekļi, kas piemēroti aizsardzībai šajā pašlaik nevienlīdzīgajā cīņā.

1.3. Būtu jāuzsver, ka stratēģiska tiesvedība pret sabiedrības līdzdalību ir likuma pārkāpums un nevar būt pieņemama demokrātiskās valstīs, kurās valda tiesiskums. Žurnālisti, īpaši neatkarīgie žurnālisti, ir visneaizsargātākie pret šo apdraudējumu, tomēr šī problēma var skart arī visus citus publisko debašu dalībniekus.

1.4. Ir arī svarīgi nošķirt stratēģisku tiesvedību pret sabiedrības līdzdalību no individuālo tiesību aizsardzības un iespējas aizsargāt reputāciju neslavas celšanas gadījumos. Stratēģiska tiesvedība pret sabiedrības līdzdalību ir rīcība, kurai nav pamata un kura ir vērsta uz publisko debašu nepieļaušanu un dalībnieku apklusināšanu. Tādējādi ar stratēģisku tiesvedību pret sabiedrības līdzdalību saistītās pretprasības neierobežo tiesības vērsties tiesā un neaizsargā tos, kuri izplata nepatiesu vai nomelnojošu informāciju.

1.5. EESK atzinīgi vērtē ierosinātos mehānismus, tomēr likumdošanas darba gaitā būtu vēlams sarakstu paplašināt. Priekšlikumu vidū varētu tikt ietverts prejudiciāls nolēmums, ar kuru tiktu noslēgta tiesvedība, kas tiktu atzīta par neatbilstību, procedūru apvienošana pēc atbildētāja prasības viņa/viņas norādītajā jurisdikcijā, laika ierobežojuma noteikšana procedūrai vai paātrinājuma iespējas iekļaušana, vai noteikums, ka neviens nevar celt prasību prasītāja vietā.

([1]) Ziņojums par lietu (https://www.the-case.eu/slapps-in-europe).

1.6. Papildus jauna tiesību akta īstenošanai, kura viss likumdošanas procesam var aizņemt vairākus gadus, būtu vēlams pārskatīt valstu tiesību aktus ar mērķi notiek, kādi mehānismi pašlaik varētu kalpot, lai novērstu stratēģisku tiesvedību pret sabiedrības līdzdalību. Ja tiktu atrasti iemesli, kāpēc pastāvošie mehānismi netiek efektīvi izmantot, būtu vieglāk nodrošināt labāku aizsardzību publisko debašu dalībniekiem.

1.7. Stratēģiskas tiesvedības pret sabiedrības līdzdalību uzraudzība un īstenoto risinājumu efektivitāte arī ir svarīgs jautājums. Būtu jāapsver, kuram šāds novērtējums būtu jāveic, īpaši atceroties, ka stratēģisku tiesvedību pret sabiedrības līdzdalību var īstenot arī publiskas iestādes. Tādējādi, deleģējot kompetenci dalībvalstīm, var gadīties, ka iecerētie mērķi netiks sasniegti tā, kā paredzēts.

1.8. Vienlaikus, lai panāktu direktīvas mērķa pēc iespējas efektīvāku sasniegšanu, tās piemērošana būtu jānovērtē maksimāli īsā laika posmā. EESK skatījumā būtu piemērots īsāks periods nekā pašlaik ierosinātais piecu gadu periods.

1.9. Ņemot vērā plānotās direktīvas piemērošanu tikai pārrobežu tiesvedībai, ir svarīgi strādāt pie nacionālajām tiesvedībām paredzētu analogu iniciatīvu izstrādes katrā no dalībvalstīm. Ierobežotā attiecināšana tikai uz pārrobežu tiesvedību nodrošinās aizsardzību tikai atsevišķiem publisko diskusiju dalībniekiem, ārpus uzmanības loka atstājot vietējos žurnālistus, aktīvistus un trauksmes cēlējus. Lai īstenotu visaptverošus pasākumus pret stratēģisku tiesvedību pret sabiedrības līdzdalību, ir nepieciešama vienota pieeja gan pārrobežu, gan valsts līmeņa gadījumos.

1.10. Dalībvalstis arī būtu jāmudina pārskatīt savus nacionālos tiesību aktus un atcelt krimināltiesību par neslavas celšanu. Tiesvedībai personas tiesību saistībā būtu jānotiek tikai civiltiesību ietvaros. Ja var iestāties krimināltiesību, publisko diskusiju dalībnieki var vairāk baidīties paust savu viedokli vai ziņot par ļaundarību.

1.11. EESK uzsver, ka papildus tiesiskajam regulējumam ir ļoti svarīgi īstenot atbilstošus izglītības un apmācības pasākumus, kas paredzēti gan praktizējošiem juristiem (īpaši tiesnešiem un daļēji advokātiem) un publisko diskusiju dalībniekiem – žurnālistiem, sabiedrības aktīvistiem, cilvēktiesību aizstāvjiem, trauksmes cēlējiem vai vienkāršiem pilsoņiem.

2. **Vispārīgas piezīmes**

2.1. Vārda brīvība, kā arī no tās izrietošā plašsaziņas līdzekļu brīvība, ir viena no pamatvērtībām, kas demokrātiskās valstīs būtu jāgarantē tiesiskuma ietvaros.

2.2. Tiesības uz vārda brīvību, kas noteiktas Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 11. pantā, ietver tiesības uz viedokli un tiesības paziņot informāciju un idejas bez publisko iestāžu iejaukšanās un neatkarīgi no robežām. Vienlaikus ir uzsvērta mediju brīvības un plurālisma ievērošana. Līdzīgas garantijas ir iekļautas daudzos citos tiesību aktos, piemēram, Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā, Eiropas Cilvēktiesību konvencijā, Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvā (ES) 2019/1937 ([2]) par to personu aizsardzību, kuras ziņo par Savienības tiesību aktu pārkāpumiem (Trauksmes cēlēju direktīva), un tiesību aktos, kurus ir pieņēmušas atsevišķas dalībvalstis un kuros ir norādīts to universālais raksturs un būtiskā loma.

2.3. Dažās pēdējās desmitgadēs tehnoloģiju attīstība ir radikāli izmainījusi sabiedrisko diskusiju formu. Vēl pavisam nesen galvenie plašsaziņas līdzekļi šādām diskusijām bija televīzija, radio un laikraksti, kuru saturs bija profesionālu žurnālistu un trauksmes cēlēju radīts. Šodien būtisku lomu spēlē tiešsaistes mediji, kas dod iespēju ikvienam paust savu viedokli, to darīt plašas auditorijas priekšā, kā arī to darīt anonīmi.

([2]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2019/1937 (2019. gada 23. oktobris) par to personu aizsardzību, kuras ziņo par Savienības tiesību aktu pārkāpumiem (OV L 305, 26.11.2019., 17. lpp.).

2.4. Šajā mediju attīstības un tehnoloģisko pārmaiņu kontekstā ir svarīgi ieviest mehānismus, kuri nodrošinās īstu vārda brīvības aizsardzību visiem publisko debašu dalībniekiem un ne tikai profesionāliem žurnālistiem, bet arī vides ([3]) un sabiedriskajiem aktīvistiem, cilvēktiesību aizstāvjiem, nevalstiskajām organizācijām, trauksmes cēlējiem ([4]) plašā nozīmē, aktīviem pilsoņiem, arodbiedrībām un visiem citiem cilvēkiem un organizācijām, kas publiski pauž viedokli par sabiedrībai svarīgiem jautājumiem.

2.5. Ir svarīgi uzsvērt ne tikai mediju brīvības nozīmi, bet arī nepieciešamību nodrošināt mediju plurālismu. EESK atkārtoti norāda uz saviem secinājumiem "Mediju brīvības un daudzveidības nodrošināšana Eiropā" ([5]). Nekādi neierobežotas atklātas debates ir līdzdalības sabiedrības pamats un bez tām demokrātija nevar pilnvērtīgi darboties ([6]). Kā liecina agrāko laiku pieredze, jebkura viedokļa izslēgšana no publiskām debatēm var izraisīt sociālo spriedzi un vardarbību. Uz plašsaziņas līdzekļiem nedrīkst raudzīties šauri kā uz specializētu tādu vienību grupu, kuras profesionāli darbojas mediju jomā, un arī ne kā uz aktīvu tādu indivīdu dalību, kurus vieno viedoklis vai kuri dalās ar savu nostāju, neraugoties uz tās avotu: internetu, forumiem, blogiem vai raidierakstiem. Īpaši svarīgi tas ir valstīs, kurās sabiedriskos medijus kontrolē valdošās politiskās partijas vai valstīs, kurās privātos medijus kontrolē daži īpašnieki, kuri mēģina noteikt vēstījumu un ierobežot publisko debašu daudzveidību.

2.6. Eiropas Savienībā pilsoniskās telpas sašaurināšanās apdraud pilsoniskās sabiedrības organizāciju spēju pildīt vitālu lomu demokrātijas darbības un aizsardzības, kā arī tiesiskuma darbības nodrošināšanā. Stratēģiska tiesvedība pret sabiedrības līdzdalību ir viens no instrumentiem, kas tiek izmantots, lai apklusinātu kritiski noskaņotu pilsonisko sabiedrību. EESK atzinīgi vērtē Eiropas Parlamenta rezolūciju "Pilsoniskās sabiedrības rīcības iespēju samazināšanās Eiropā" ([7]) un uzskata, ka ierosinātā direktīva nav tikai viens no ES instrumentu kopuma elementiem, bet ir arī izšķiroši svarīgs solis šādas prakses izskaušanā.

2.7. Plašākas paziņojumu un brīdinājumu publicēšanas iespējas un palielināta sociālā aktivitāte dod iespēju ne tikai paplašināt sabiedriskās debates, bet arī, izgaismojot valsts vai privātu iestāžu varas ļaunprātīgu izmantošanu, novērst sabiedrību satraucošas norises, tostarp korupciju vai publisku līdzekļu piesavināšanos. EESK norāda, ka medijiem (definētiem plašā nozīmē, ietverot profesionālās un amatieriskās publisko debašu dalībnieku darbības) kā ceturtai varai ir pienākums ne tikai veidot viedokli, bet arī uzraudzīt publisko autoritāšu un privātā sektora dalībnieku darbību. Tāpēc ceturtās varas aizsardzība ir ļoti svarīga no demokrātijas standartu un tiesiskuma nodrošināšanas viedokļa.

2.8. Tiesvedības izmantošana ļaunprātīgos nolūkos, lai apklusinātu publiskās debates ir parādība, kas pieņemas spēkā un ir kopīga visām dalībvalstīm. Ietekmīgas personas, iestādes un uzņēmumi, kuriem ir plaši finanšu un organizatoriskie resursi, izmanto savu varu, lai apklusinātu kritiku. Viņi šajā nolūkā pielieto inovatīvus instrumentus, piemēram, ļaunprātīgi izmanto Vispārīgo datu aizsardzības regulu vai pieprasa žurnālistiem atklāt avotus. Toties šiem kritiķiem, tostarp žurnālistiem un pilsoniskās sabiedrības aktīvistiem, piemēram, trauksmes cēlējiem, bieži vien trūkst finansiālo un organizatorisko resursu pašu aizsardzībai pret nepamatotu tiesvedību. Dažas fiziskas un juridiskas personas, kas pret pilsoņiem un pilsoniskās sabiedrības pārstāvjiem Eiropas Savienībā izmanto stratēģisko tiesvedību pret sabiedrības līdzdalību, nav no Eiropas Savienības. Palielinātas ģeopolitiskās spriedzes laikā Eiropas Savienībai ir nepieciešams instrumentu kopums, ar kuru tā varētu demokrātiju aizsargāt pret ārējiem draudiem, un ir nepieciešami arī pasākumi stratēģiskas tiesvedības pret sabiedrības līdzdalību novēršanai.

([3]) NAT/824 – Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas informatīvais ziņojums par tematu "Vides aizsardzība kā pamattiesību ievērošanas priekšnosacījums".

([4]) SOC/593 – Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Trauksmes cēlēju aizsardzības stiprināšana ES līmenī" (OV C 62, 15.2.2019., 155. lpp.).

([5]) SOC/635 Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Mediju brīvības un daudzveidības nodrošināšana Eiropā" (pašiniciatīvas atzinums) (EESK 2021/01539) (OV C 517, 22.12.2021., 9. lpp.).

([6]) REX/545 – Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Atbalsts neatkarīgo mediju sektoram Baltkrievijā".

([7]) EP rezolūcija "Pilsoniskās sabiedrības rīcības iespēju samazināšanās Eiropā" (2021/2103(INI)) (OV C 347, 9.9.2022., 2. lpp.).

2.9. Stratēģiskai tiesvedībai pret sabiedrības līdzdalību nav saistības ar tiesībām uz izskatīšanu tiesā; tās mērķis nav aizsargāt prasītāja tiesības, bet gan iebiedēt un vājināt opozīciju un izsmelt atbildētāja resursus. Lietas izskatīšana notiek vairākkārtēji un bieži pārkāpums netiek konstatēts. Reālais rezultāts ir apsūdzēto organizāciju, indivīdu vai pat viņu radinieku iebiedēšana un apklusināšana publiskajās debatēs un atturēšana no tālākas aktivitātes. Neveiksmīga cīņa pret šādu iebiedēšanas darbību var izraisīt mediju monopolizāciju vai oligopolizāciju, kas nav savienojama ar demokrātiska tiesiskuma ideāliem.

2.10. Ņemot vērā to izšķiroši svarīgo lomu, ko pilda mediji, nevalstiskās organizācijas, citas struktūras un trauksmes cēlēji, būdami iesaistīti pilsoniskās sabiedrības veidošanā un darbodamies sabiedrības interesēs, ir ļoti svarīgi panākt, lai viņi būtu pienācīgi aizsargāti, ja tiktu konstatēti mēģinājumi pārkāpt vārda brīvību vai arī ja tā tiktu pārkāpta, it īpaši nepārprotama varas un resursu līdzsvara neesamības gadījumā. Šajā pēdējā gadījumā var rasties tādas negatīvas sekas kā atbildētāja atteikšanās turpināt piedalīties publiskajās debatēs un ziņot par izmantošanu, korupciju vai cilvēktiesību pārkāpumiem. Tiesvedības augstās izmaksas, kuras vēl vairāk palielina stratēģiska rīcība ar mērķi paildzināt tiesvedību, ir būtiska problēma tiem, pret kuriem tieši ir vērsta stratēģiskā tiesvedība pret sabiedrības līdzdalību.

2.11. Dažkārt stratēģiski pasākumi, kuru mērķis ir apklusināt publiskās debates, līdzi nes citas nosodāmas darbības, piemēram, iebiedēšanu, uzmākšanos un draudēšanu atbildētājam. Arī šī darbība grauj pilsonisko sabiedrību un sabiedrības intereses un pret to būtu nekavējoties jāreaģē ar stingru atbildi, neraugoties uz iesaistīto dalībnieku finanšu resursiem vai privilēģijām.

2.12. Vienlaikus mēs nevaram ignorēt nepatiesas informācijas problēmu vai nepārprotamu naida runu, kas būtu jāpārbauda un pārkāpumu konstatēšanas gadījumā tai no publiskās telpas būtu jāpazūd. Tomēr EESK pieprasa, lai pastāvošie protokoli, kas izriet no Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2012/29/ES ([8]) piemērošanas, tiktu piemēroti stingri un pareizi, jo šajā saistībā īstenoti pasākumi nedrīkst radīt vārda brīvības ierobežojumus situācijā, kad informācija un paustais viedoklis nav viltus ziņas un nav pamudinājums uz naidu ([9]). Jebkurā gadījumā šāda prakses nevar kalpot par atrunu, lai ierobežotu tiesības uz vārda brīvību.

2.13. EESK atzinīgi vērtē Eiropas Komisijas priekšlikumu direktīvai par sabiedrības līdzdalībā iesaistījušos personu aizsardzību pret acīmredzami nepamatotu vai ļaunprātīgu tiesvedību ([10]) un Komisijas Ieteikumu (ES) 2022/758 ([11]) par sabiedrības līdzdalībā iesaistījušos žurnālistu un cilvēktiesību aizstāvju aizsardzību pret acīmredzami nepamatotu vai ļaunprātīgu tiesvedību.

2.14. EESK aicina Eiropas Parlamentu un Padomi pieņem direktīvu bez kavēšanās, jo steidzami ir jāīsteno pasākumi, kas paredzēti žurnālistu, pilsoniskās sabiedrības dalībnieku un citu publiski aktīvu personu aizsardzībai.

2.15. EESK atzinīgi vērtē Īrijas valdības lēmumu piedalīties ierosinātās direktīvas pieņemšanā un piemērošanā. Saskaņā ar 3. pantu un 4.a panta 1. punktu Protokolā Nr. 21 par Apvienotās Karalistes un Īrijas nostāju saistībā ar brīvības, drošības un tiesiskuma telpu, kas pievienots Līgumam par Eiropas Savienību un Līgumam par Eiropas Savienības darbību, Īrija var nolemt piedalīties šīs direktīvas pieņemšanā un piemērošanā.

2.16. Papildus Komisijas regulā par stratēģisko tiesvedību pret sabiedrības līdzdalību ietvertajiem ieteikumiem, EESK mudina Dānijas Karalistes valdību pieņemt valsts tiesību aktus, kas sabiedrības līdzdalībā iesaistītajām personām pret stratēģisko tiesvedību nodrošinātu tādu pašu aizsardzības līmeni, kāds ir nodrošināts ierosinātajā direktīvā. Saskaņā ar 1. un 2. pantu Protokolā Nr. 22 par Dānijas nostāju, kas pievienots Līgumam par Eiropas Savienību un Līgumam par Eiropas Savienības darbību, Dānija nepiedalīsies šīs direktīvas pieņemšanā un Dānijai šī direktīva nebūs saistoša un nebūs jāpiemēro.

([8]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2012/29/ES (2012. gada 25. oktobris), ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI (OV L 315, 14.11.2012., 57. lpp.).

([9]) SOC/712 – Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas ziņojums par Komisijas paziņojumu Eiropas Parlamentam un Padomei "Iekļaujošāka un aizsargājošāka Eiropa: ES noziegumu jomu saraksta paplašināšana, tajā iekļaujot naida runu un naida noziegumu" (EESC 2022/00299) (OV C 323, 26.8.2022., 83. lpp.).

([10]) COM(2022) 177.

([11]) Komisijas Ieteikums (ES) 2022/758 (2022. gada 27. aprīlis) par sabiedrības līdzdalībā iesaistījušos žurnālistu un cilvēktiesību aizstāvju aizsardzību pret acīmredzami nepamatotu vai ļaunprātīgu tiesvedību ("stratēģisku tiesvedību pret sabiedrības līdzdalību") (OV L 138, 17.5.2022., 30. lpp.),

2.17. EESK skatījumā pieņemtie pasākumi nedrīkst nepamatoti ierobežot tiesības uz tiesu, un tie nebūtu jāizmanto ļaunprātīgas vai nepareizas izmantošanas gadījumā.

2.18. EESK skatījumā tiesiskie pasākumi, kas vērsti pret nepamatotu vai ļaunprātīgu tiesvedību būtu jāpapildina ar izglītojošiem pasākumiem un tādu organizāciju tīklu, kas sniegtu juridisku atbalstu personām un iestādēm, pret kurām šāda rīcība būtu vērsta. Konkrēti pastāv nepieciešamība pēc pienācīgas juristu apmācības – gan tiesnešu, gan advokātu, kuri tiesvedībā darbojas kā atbildētāja padomdevēji –, jo viņu lēmumi ir izšķiroši svarīgi mērķa sasniegšanai un nodrošina vārda brīvību.

3. **Īpašas piezīmes**

3.1. Stratēģiska tiesvedība pret sabiedrības līdzdalību ir negatīva parādība, kuras izplatība rada būtisku problēmu, tāpēc liela nozīme ir Eiropas Komisijas un Eiropas Parlamenta veiktajiem pasākumiem šīs parādības apkarošanā. Tie ir svarīgi publisko debašu dalībnieku adekvātai aizsardzībai tajos gadījumos, kad ir ļaunprātīgi izmantotas tiesības uz tiesvedību ar mērķi radīt atturošu ietekmi – apklusināt atbildētājus un panākt, lai viņi zaudētu vēlmi turpināt aktivitāti.

3.2. Aizsardzība pret stratēģisku tiesvedību pret sabiedrības līdzdalību būtu jānodrošina visiem publisko debašu dalībniekiem, neraugoties uz to, vai stratēģiskā tiesvedība pret sabiedrības līdzdalību ir iekšzemes vai pārrobežu. EESK piekrīt, ka tiesvedība, kas ierosināta vienas dalībvalsts jurisdikcijā pret personu, kura dzīvo citā dalībvalstī, parasti atbildētājam ir sarežģītāka un dārgāka. Tomēr tāda pati problēma var rasties, ja tiesvedība ir ierosināta citā pilsētā vai tajā pašā valstī tiek izmantota taktika, lai paildzinātu un sadārdzinātu tiesvedību. Būtu netaisnīgi regulējumu attiecināt tikai uz tiem gadījumiem, kuri ietver pārrobežu elementus, jo tas nozīmētu atšķirīgu attieksmi pret to indivīdu un organizāciju tiesībām, kuru darbībai ir vietēja nozīme, jo tiem attiecīgi ir mazāk finansējuma, personāla un organizatorisko resursu.

3.3. Lai direktīva varētu darboties pilnvērtīgi, ir svarīgi īstenojamiem pasākumiem definēt piemērotu un nepārprotamu tiesisko pamatu. Ir jāņem vērā, ka galvenais stratēģiskas tiesvedības pret sabiedrības līdzdalību apkarošanas pasākumu mērķis nav vis nodrošināt pareizu tiesvedību (kas var notikt pareizi, atbilstoši nacionālajām procedūrām), bet gan aizsargāt to atbildētāju tiesības, kuriem var nebūt piemērotu tiesisko un finansiālo līdzekļu. EESK skatījumā atbildētāji, kuri parasti ir vājākās pozīcijās nekā prasītāji, ir jāapgādā ar mehānismiem, kuri viņiem dotu iespēju sevi aizstāvēt pret neattaisnotiem prasījumiem, kuri ietver tiesību ļaunprātīgu izmantošanu tiesā.

3.4. EESK uzsver, ka pārrobežu nosacījuma ietveršanas gadījumā katru reizi būs jāpārbauda: 1) vai abu lietas dalībnieku pastāvīgā dzīves vieta vai juridiskā adrese ir citā dalībvalstī; 2) vai dalība publiskajās debatēs par sabiedriskas nozīmes jautājumu ir saistīta ar vairāk nekā vienu valsti; 3) vai paralēli vai pirms tiesvedības prasītājs vai saistītas personas ir uzsākušas tiesvedību pret to pašu atbildētāju vai pret saistītiem atbildētājiem citā dalībvalstī. Konkrēti otrais nosacījums var beigties ar diskrecionāru izvērtējumu un ierobežot atbildētājam piešķirto aizsardzību.

3.5. EESK piekrīt skatījumam, ka aizsardzība pret stratēģisku tiesvedību pret sabiedrības līdzdalību nebūtu jāattiecina tikai uz civillietām. Īpaša uzmanība būtu jāveltī starptautisko organizāciju (ANO Cilvēktiesību komiteja, Eiropas Drošības un sadarbības organizācija, Eiropas Padome) nostājai par neslavas celšanas svītrošanu no krimināltiesību aktiem. Līdz šim veiktie pasākumi nav nesuši gaidītos rezultātus, jo dažās dalībvalstīs neslavas celšana joprojām ir noziedzīgs nodarījums, par kuru paredzēts gan naudassods, gan cietumsods. Nav iespējams brīvi piedalīties publiskās debatēs, ja draud kriminālvajāšana. EESK iesaka veikt efektīvus un rezultatīvus pasākumus un panākt, lai dalībvalstis likvidētu krimināls odāmību par neslavas celšanu, kas ir kaunpilnas pagātnes relikts, kas apdraud runas un vārda brīvību.

3.6. Krimināllikuma sodu mērķis, neraugoties uz to galīgo pielietojumu, ir atturēšana. Tāpēc tiem ir vēl lielākas iespējas ierobežot publiskās debates nekā civilprasībām. Aizsardzības atcelšana krimināllikuma režīma ietvaros var izraisīt apzinātu tiesvedības pāreju no civilām prasībām uz krimināl prasībām, ja to saistībā netiktu paredzēta atbildētāja papildu aizsardzība.

3.7. EESK norāda, ka stratēģisku tiesvedību pret sabiedrības līdzdalību var īstenot ne tikai privāto tiesību subjekti vai institūcijas, bet arī valsts iestādes, piemēram, prokuratūra, un ka attiecīgi šī direktīva ir jāpiemēro visām šīm iestādēm. EESK aicina šajos gadījumos piemērot attiecīgu aizsardzību publiskajās debatēs iesaistītajām fiziskām un juridiskām personas un arī viņu avotiem. Šajā saistībā īpaša uzmanība būtu jāveltī stratēģiskas tiesvedības pret sabiedrības līdzdalību uzraudzībai. Ja šis uzdevums tiek deleģēts dalībvalstīm, lai gan stratēģiskā tiesvedībā pret sabiedrības līdzdalību publiskās iestādes var būt arī prasītājas, rodas pamatoti jautājumi. Būtu jāizskata iespēja šajā darbībā iesaistīt neatkarīgas organizācijas vai pārvalstiskā līmenī ieviest uzraudzības procedūru.

3.8. Ir svarīgi, lai cilvēki, kuri varētu būt pakļauti stratēģiskas tiesvedības pret sabiedrības līdzdalību draudiem, neietvertu tikai žurnālistus vai cilvēktiesību aizstāvjus, lai gan šīs profesijas būtu jāuzskata par īpaši neaizsargātām pret šādu darbību. Mērķgrupa būtu jādefinē nevis atkarībā no izglītības vai profesijas, bet funkcionāli (balstoties uz īstenoto aktivitāti). Tādējādi ir iespējams aizsargāt ne tikai cilvēkus, kuri nav tiešā veidā saistīti ar mediju darbību, bet arī, piemēram, aktīvus pilsoņus, kuri izgaismo pārkāpumus savās vietējās pašvaldībās, vai arī cita veida trauksmes cēlējus plašākā kontekstā.

3.9. Direktīvas projektā ierosinātās procesuālas garantijas – aizsardzības pasākumi, acīmredzami nepamatotas tiesvedības priekšlaicīga izbeigšana, līdzekļi pret ļaunprātīgu tiesvedību, aizsardzība pret trešās valstīs izdarītiem spriedumiem – tiek vērtētas pozitīvi. Tomēr būtu jāapsver iespēja tām pievienot arī pasākumus, kas tās papildinātu un vienkāršotu tiesu iestāžu darbu, piemēram, palīdzētu vai liktu apvienot dažādas tiesvedības pret vienu un to pašu atbildētāju tajos gadījumos, kad tiesvedību ir uzsācis viens un tas pats prasītājs vai ar viņu saistīti prasītāji.

3.10. EESK skatījumā būtu vēlams ieviest arī zināmas pakāpes automātiskumu prejudiciāla nolēmuma veidā, kurā tiesu lietas tiktu atzītas par neatbilstīgām, protams, ja tās atbilstu stratēģiskas tiesvedības pret sabiedrības līdzdalību kritērijam. Tas dotu iespēju acīmredzami skaidros gadījumos tiesvedību neuzsākt. Tas samazinātu izmaksas (ne tikai privātās, bet arī publiskās) un ierobežotu to lietu skaitu, kuras ietu tālāk.

3.11. Būtu nepieciešams apsvērt arī papildu risinājumus, kas būtu konstruēti, balstoties uz pastāvošiem mehānismiem, piemēram:

— procedūru apvienošanu pēc atbildētāja pieprasījuma viņa/viņas izraudzītā jurisdikcijā,

— laika limita noteikšanu procedūrai vai paātrinātas procedūras ieviešanu (par piemēru ņemot vēlēšanu saistībā paredzēto tiesvedību),

— iespējas, ka tiesvedību varētu ierosināt nevis prasītājs, bet cita persona (trešo personu finansējums), likvidēšana.

3.12. Ņemot vērā, ka stratēģiska tiesvedība pret sabiedrības līdzdalību kļūst par arvien biežāku parādība, EESK iesaka, lai dalībvalstis jaunos stratēģiskas tiesvedības pret sabiedrības līdzdalību apkarošanas pasākumus, kuri ietverti direktīvā, pagaidu kārtībā piemēro lietām, kuras tiks izskatītas vai ierosinātas, kad stāsies spēkā jaunie noteikumi.

3.13. Vienlaikus ir nepieciešams pārskatīt valstu tiesību aktus par pašreizējiem stratēģiskas tiesvedības pret sabiedrības līdzdalību apkarošanas pasākumiem. Pastāvošo mehānismu efektivitāte var dot iespēju uzlabot plānotos pasākumus un reāli nodrošināt apdraudēto personu aizsardzību. Ja nacionālajos tiesību aktos jau ir instrumenti, kas vismaz daļēji varētu minēto problēmu risināt, varētu būt nepieciešams noteikt, kāpēc tie netiek attiecīgi piemēroti. Neatkarīgi no direktīvas, veicot šādu analīzi, būtu iespējams, no vienas puses, uzlabot to sabiedrības debašu dalībnieku stāvokli, kurus apdraud stratēģiskas tiesvedības pret sabiedrības līdzdalību, turklāt šāds pētījums varētu būt noderīgs, izstrādājot un īstenojot jaunos tiesību aktus.

3.14. Tā kā ierosinātā direktīva neietver vietējos gadījumus, EESK atzinīgi vērtē Ieteikumu (ES) 2022/758 par sabiedrības līdzdalībā iesaistījušos žurnālistu un cilvēktiesību aizstāvju aizsardzību pret acīmredzami nepamatotu vai ļaunprātīgu tiesvedību un mudina dalībvalstis nodrošināt tādu pašu aizsardzības līmeni, kāds ir paredzēts ierosinātajā direktīvā. Tomēr ES darbībai nevajadzētu aprobežoties ar ieteikumiem. Tai būtu jāmudina dalībvalstis saskaņot savus tiesību aktus šajā jomā un visās dalībvalstīs nodrošināt vienādu aizsardzības līmeni stratēģiskas tiesvedības pret sabiedrības līdzdalību gadījumā. Tas konkrēti attiecas uz juridiskajām definīcijām un aizsardzības tvērumu stratēģiskas tiesvedības pret sabiedrības līdzdalību gadījumā, un tā mērķis ir novērst atšķirīgu interpretāciju un dažādus aizsardzības līmeņus dalībvalstīs.

3.15. Ņemot vērā uz publisko debašu apklusināšanu vērstās stratēģiskās tiesvedības problēmas dinamiku, EESK iesaka direktīvas piemērošanu pārskatīt ne vēlāk kā pēc trijiem gadiem, nevis pēc pieciem gadiem, kā paredzēts pašlaik. Dalībvalstīm būtu jāsniedz Komisijai visa informācija par šīs direktīvas piemērošanu divus gadus pēc tās transponēšanas. Gadu vēlāk, respektīvi trīs gadus pēc tās transponēšanas, Komisijai būtu jāiesniedz ziņojums par direktīvas piemērošanu.

3.16. Lai papildinātu dalībvalstu sniegto informāciju ar neatkarīgu novērtējumu par šīs direktīvas piemērošanu, EESK aicina Komisiju, gatavojoties pārskatīšanai, apspriesties ar žurnālistiem un visām ieinteresētajām personām, sociālajiem partneriem un pilsoniskās sabiedrības organizācijām.

3.17. Ir ļoti svarīgi īstenot izglītojošos pasākumus, kas minēti Ieteikumā (ES) 2022/758. Konkrēti pastāv nepieciešamība pēc pienācīgas juristu apmācības (gan tiesnešu, gan advokātu, kuri tiesvedībā darbojas kā atbildētāja padomdevēji), kā arī plašākas izglītības darbības, kas būtu paredzēta plašai publikai dalībvalstīs, kurās jebkurš loceklis var kļūt par tādu publisko debašu dalībnieku, kuras apdraud stratēģiska tiesvedība pret sabiedrības līdzdalību. Šajos izglītības pasākumos pietiekama uzmanība būtu jāveltī stratēģiskas tiesvedības pret sabiedrības līdzdalību gadījumiem ar pārrobežu dimensiju, uz kuriem attiecas ierosinātā direktīva. Turklāt ar mērķi papildināt un stiprināt direktīvu ir jāorganizē vispārējas kampaņas visās dalībvalstīs, lai izplatītu informāciju un popularizētu vārda tiesības un brīvības.

3.18. Būtiskam elementam sistēmā, kuras mērķis ir apkarot stratēģisku tiesvedību pret sabiedrības līdzdalību, vajadzētu būt arī noteikumam par bezmaksas juridisko palīdzību apdraudētajiem cilvēkiem un organizācijām. EESK atbalsta juridisku iestāžu izveidi un attīstīšanu universitātēs. Tās varētu veidot arī juristu apvienības, kā arī citas struktūrvienības, kas šādu atbalstu varētu sniegt. Tomēr būtu jāpanāk, lai struktūrvienības, kuras dalībvalstis ir ieteikušas šo darbību veikšanai, būtu uzticamas, neatkarīgas un profesionālas, un lai to darbības neatkarīgu novērtējumu veiktu attiecīgās dalībvalsts iestādes.

Briselē, 2022. gada 26. oktobrī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētāja
Christa SCHWENG